

<https://doi.org/10.34142/23129387.2021.65.13>

УДК 159.9

ORCID 0000-0002-2608-9328

ЦІННІСНО-СМИСЛОВІ КОРЕЛЯТИ ЖИТТЄВИХ ЗАВДАНЬ ОСОБИСТОСТІ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Ірина В. Панок,
незалежна дослідниця
E-mail: irynapanok@gmail.com

Актуальність дослідження. Ціннісно-смилова сфера особистості може розглядатись як чинник життєвого цілепокладання, утім проблема зв'язку ціннісних та смисложиттєвих орієнтацій із особливостями постановки життєвих завдань залишається маловивченою.

Методи і вибірка: У дослідженні було застосовано методику «Життєві завдання особистості», опитувальник ціннісних орієнтацій М. Рокіч, методика дослідження смисложиттєвих орієнтацій Д. Леонтьєва. Вибірку досліджуваних склали 96 студентів.

Результати дослідження. Визначено низку зв'язків між ціннісними та смисложиттєвими орієнтаціями та особливостями постановки життєвих завдань у студентів.

Висновки. У результаті кореляційного аналізу ціннісних та смисложиттєвих орієнтацій із життєвими завданнями було показано низку зв'язків між ними, найбільш значущими серед яких є зв'язок між термінальною цінністю щастя та стійкістю життєвих завдань, високими запитами та цілісністю у постановці життєвих завдань, цілями життя, локусом контролю-Я та ставленням до майбутнього, процесом життя та стратегіями. Найбільш розгалужену систему зв'язків утворюють інструментальні цінності та особливості життєвих завдань студентів.

Ключові слова: ціннісно-смилова сфера особистості, термінальні цінності, інструментальні цінності, смисложиттєві орієнтації, життєві завдання, студенти.

Value and sense of life correlations with life tasks of personality in student age

Iryna V. Panok,

independent researcher.

E-mail: irynapanok@gmail.com

Relevance of research. *The value-semantic sphere of the personality can be considered as a factor of the whole life, but the problem of connection of value and meaning-life orientations with the peculiarities of setting life tasks remains poorly understood.*

Methods and sample: *the questionnaire "Life tasks of the individual", the questionnaire of value orientations M. Rokich, the questionnaire the sense of life orientations D. Leontiev. The sample consisted of 96 students.*

Results. *A number of connections between value and semantic life orientations and peculiarities of setting life tasks for students are determined.*

Conclusions. *As a result of correlation analysis of value and meaning orientations with life tasks, a number of connections between them were shown, the most significant of which are the connection between the terminal value of happiness and sustainability of life tasks, high demands and integrity in life tasks, life goals, locus self-control and attitudes toward the future, life processes and strategies. The most extensive system of connections is formed by instrumental values and features of students' life tasks.*

Keywords: *value-semantic sphere of personality, terminal values, instrumental values, sense-of-life orientations, life tasks, students.*

Вступ. Проблема ціннісно-смислової сфери студента не є новою у психологічних дослідженнях, утім її регулятивна роль у постановці життєвих завдань та плануванні життєвих стратегій особистості.

Ціннісно-смилова сфера особистості є інтегративною особистісною характеристикою спрямованості, яка втілює її екзистенційну сутність в орієнтації до найбільш повного виявлення та реалізації своєї особистості у багатстві та різноманітті життєвих відносин, в яких цінності та смисли стають все більше інтегрованими, структурованими та змістовними, а особистість здобуває смислову дієвість у власному життєвому функціонуванні (Почтарева, 2017).

Ціннісно-смилова сфера – це осереддя всіх життєво визначальних центрів особистості, яке власне творить саму особистість. Цінності і смисли відбивають природу особистості: її потреби, інтереси, прагнення, відношення, вибір різних видів діяльності та дій. Обираючи не тільки матеріальні, але й духовні цінності, особистість набуває смисл її життя (Антоненко, 2017).

І. Шапенковою (2010) зазначено, що ціннісно-смилова сфера має розглядатись як інтегральне утворення особистості, яке містить певні структурні компоненти і змістовні характеристики, причому до перших належать: цінності-знання, цінності-мотиви, цінності-цілі, цінності-смисли. Кожна із виокремлених структур наповнена конкретним смислоутворчим змістом: самоздійснення, пізнання, духовність, вітальне існування та комфорт.

Н. Самікіна та М. Серебрякова (2007: 47) визначає ціннісно-смилову сферу як функціональну систему, що формує смисли та цілі життєдіяльності й регулює способи їх досягнення. З одного боку, ціннісно-смилові утворення прищеплюються оточенням, з іншого – людина активно створює їх, приймаючи, змінюючи чи відштовхуючи цінності та смисли, пропонувані соціумом.

Т. Северіна (2013) під ціннісно-смиловою сферою як структурно-функціональним компонентом особистості, пов'язує з мотиваційно-потребову, когнітивну та емоційно-вольову сфери особистості, що виконують системоутворювальну та регулятивну функції.

На думку Е. Помиткіна (2009), ціннісно-смилова сфера є основою для вольової та емоційної саморегуляції особистості, тому в умовах сучасного соціуму поведінка, вчинки та взаємодія людей, особливо дітей та молоді, мають вивчатись у безпосередньому зв'язку з їх ціннісно-смиловою детермінацією.

Ціннісно-смилова сфера є складною, багаторівневою, ієрархізованою структурою, що містить сукупність цінностей, ціннісних орієнтацій та особистісних смислів, які у своєму тісному взаємозв'язку впливають на різноманітні складові життєдіяльності людини. При цьому особистісні смисли є наслідком усвідомлення, осмислення та привласнення певною

конкретною особистістю вироблених суспільством цінностей, а не навпаки. Ціннісно-сміслова сфера є важливим утворенням людської психіки, формування та функціонування якого можливе лише у середовищі соціуму, в контексті реальних людських стосунків, а також цілеспрямованих процесів навчання і виховання. Натомість індивідуальне наповнення, реалізація цінностей та продукування смислів здійснюється у процесах самовизначення та самореалізації особистості (Гусаківська, 2014).

Становлення ціннісно-сміислової сфери значною мірою зумовлено внутрішнім світом особистості, широтою її інтересів, духовними потребами та духовними цінностями, множинністю ідеалів. Наявність названих компонентів свідчить про певну соціальну та духовну зрілість особистості. Базисом у побудові ціннісно-сміислової сфери є система особистісних цінностей, ціннісних орієнтацій, особистісних смислів, які є глибинними психологічними утвореннями, які за своєю спрямованістю є вершинними і виконують власне особистотворчу функцію. Кожна ситуація створює певну трансформацію ціннісно-сміслових одиниць, які розташовуються у багатовимірному просторі та мають вікову специфіку (Шамионов, 2006).

Як зазначає І. Галян (2017) формування та зміна ціннісно-сміслових утворень може відбуватися лише завдяки «проживанню» ситуації особистісного вибору, здійсненню суб'єктної активності з наступною рефлексією основ і наслідків цього вибору. Під час особистісного вибору суб'єкт не просто оцінює альтернативи і наслідки свого вибору – він завдяки особистісним зусиллям формує, будує власну особистість. Якщо такого зусилля не докладають, то людина залишається рабом обставин або інших людей, не вибудувавши для себе власної системи орієнтирів. Прості роздуми про власні ціннісні уявлення, що не реалізовані в реальній поведінці, не можуть стати механізмом саморозвитку. Отже, ціннісно-сміслова сфера особистості може розглядатись як чинник життєвого цілепокладання, утім проблема зв'язку ціннісних та смисловжиттєвих орієнтацій із особливостями постановки життєвих завдань залишається маловивченою.

Мета дослідження – виявити зв'язок компонентів ціннісно-сислової сфери особистості студентів зі специфікою їх життєвих завдань.

Методи і вибірка дослідження. У дослідженні було застосовано методiku «Життєві завдання особистості» (Як будувати власне ..., 2012), опитувальник ціннісних орієнтацій М. Рокіча (Психологические тесты, 2000), методика дослідження смисложиттєвих орієнтацій Д. Леонтьєва (2000). Вибірku досліджуваних склали 96 здобувачів ОКР «бакалавр» ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

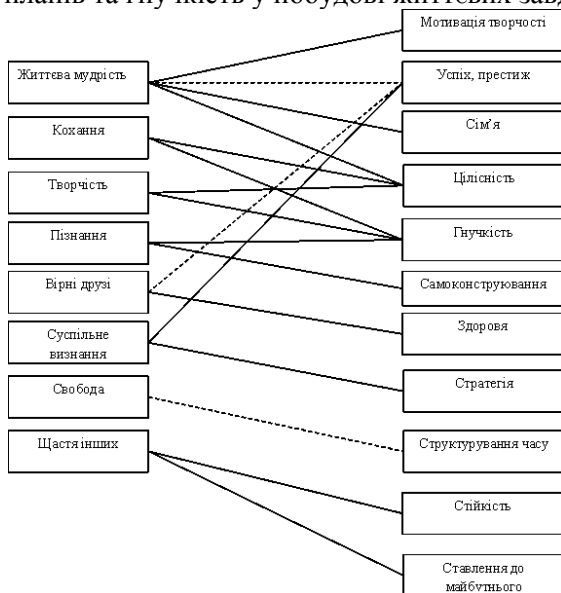
Результати дослідження. Розглянемо кореляти термінальних цінностей студентів та специфіки їх життєвих завдань (рис. 1). Виявлено негативний зв'язок між цінністю життєвої мудрості та прагненням до успіху, влади, визнання та власного престижу як життєвої задачі ($-0,49$, $p < 0,0001$). Отже, життєва мудрість як цінність є керівною для осіб студентського віку, які не схильні до марнославства та честолюбства та не ставлять питання престижу та влади як орієнтири у мотивації діяльності.

Виявлено позитивні зв'язки між цінністю життєвої творчості та мотивацією творчості ($0,36$, $p < 0,001$), отже прагнення до творчості та створення духовних та матеріальних цінностей та благ, спрямованість на оригінальність та різноманіття у життєдіяльності, креативність та творчий підхід у навчально-професійній діяльності характеризує студентів, які в якості ключового орієнтиру обрали цінність життєвої мудрості.

Термінальна цінність життєвої мудрості має позитивний зв'язок із інтенсивністю цілепокладання у сімейній сфері ($0,43$, $p < 0,0001$). Отже, переконаність у важливості життєвої мудрості для досягнення добробуту та щастя властива студентам, які орієнтовані на створення сім'ї.

Термінальна цінність життєвої мудрості позитивно корелює з цілісністю життя як операційною характеристикою постановки життєвих завдань ($0,41$, $p < 0,0001$). Отже, чим більше виражена спрямованість на оволодіння життєвою мудрістю як певною чеснотою, тим більше у студентів виражена здатність до цілісного сприйняття життя та адекватність у постановці життєвих завдань.

Термінальна цінність кохання позитивно корелює із цілісністю (0,44, $p < 0,0001$) та гнучкістю (0,46, $p < 0,0001$) у постановці життєвих завдань. Термінальна цінність творчості позитивно корелює із цілісністю (0,41, $p < 0,0001$) та гнучкістю (0,45, $p < 0,0001$) у постановці життєвих завдань. Отже, чим вище розвинуті цінності кохання та творчості як керівні у житті студента, тим більшою мірою він виявляє цілісність у баченні життєвих планів та гнучкість у побудові життєвих завдань.

Рис. 1 Кореляційні плеяди показників термінальних цінностей та життєвих завдань особистості студентів.

Термінальна цінність пізнання позитивно корелює із гнучкістю (0,43, $p < 0,0001$) у постановці життєвих завдань, а також із мотивацією самоконструювання (0,31, $p < 0,001$). Отже, з мірою вираженості гнучкості у постановці життєвих завдань та вмотивованості у постановці життєвих планів, збільшується вагомість цінності пізнання.

Термінальна цінність «вірні друзі» корелює із постановкою життєвих завдань у сфері здоров'я (0,45, $p < 0,0001$) та негативно корелює з мотивацією успіху, престижу, влади та визнання (-0,35, $p < 0,001$). Чим більшою мірою представлена цінність у

вірних добрих друзях, тим більшою мірою проявляється активність у ціле покладанні у сфері здоров'я та тим меншу значущість набувають цілі у сфері досягнення успіху, влади та досягнення переваги над іншими.

Термінальна цінність «суспільне визнання» позитивно корелює зі стратегією (0,41, $p < 0,0001$) та мотивацією престижу, влади, успіху (0,33, $p < 0,001$). Отже, вмотивованість та успіх та визначеність стратегій постановки життєвих завдань передбачають високу значущість суспільного визнання у житті студента.

Термінальна цінність свободи корелює із здатністю до структурування часу у постановці життєвих завдань (-0,45, $p < 0,0001$). Чим вище студент цінує свободу, тим більшою мірою йому властиві труднощі у структуруванні часу життя.

Термінальна цінність щастя інших корелює із ставленням до майбутнього (0,40, $p < 0,0001$) та стійкістю у постановці життєвих завдань (0,50, $p < 0,0001$). Чим більшою мірою особистість студента орієнтована на щастя, тим більшу стійкість у ціле покладанні виявляє студент.

На рис. 2 показано кореляційні зв'язки між інструментальними цінностями та специфікою постановки життєвих завдань студентами.

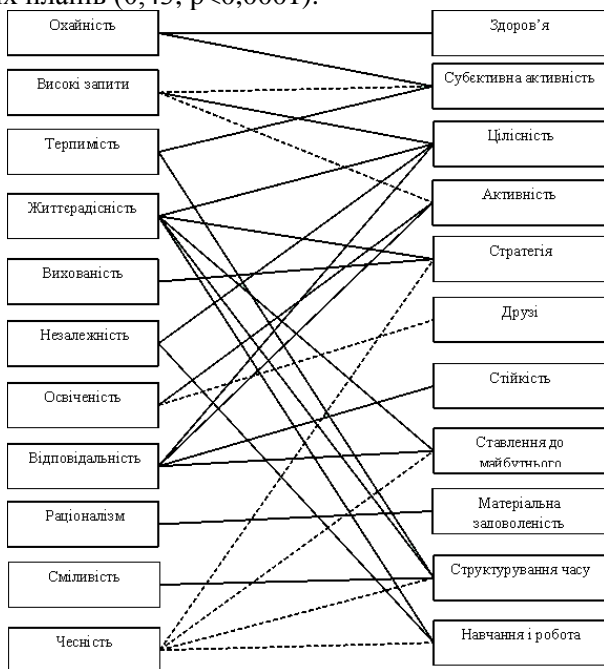
Виявлено позитивний зв'язок між інструментальною цінністю охайності та здатністю до ціле покладання у сфері здоров'я у студентів (0,36, $p < 0,001$).

Високі показники значущості охайності також позитивно корелюють із суб'єктивною активністю студентів у постановці життєвих завдань (0,47, $p < 0,0001$).

Виявлено негативні зв'язки інструментальної цінності високих запитів та суб'єктивної активності у постановці життєвих завдань (-0,47, $p < 0,0001$) та реальної активності (-0,41, $p < 0,0001$). Отже, чим вищі запити до життя та добробуту у студента, тим менша його активність у самостійній постановці життєвих завдань та більша виснажливість у складанні життєвих перспектив. Утім висока вираженість високих запитів позитивно корелює із цілісністю у постановці життєвих завдань (0,55, $p < 0,0001$).

Інструментальна цінність терпимості позитивно пов'язана із суб'єктивною активністю у постановці життєвих завдань (0,52) та структурованістю часу життя (0,29, $p<0,01$).

Інструментальна цінність життєрадісності позитивно пов'язана із спрямованістю на планування завдань у сфері навчання і роботи (0,32, $p<0,001$), а також із здатностями до структурування часу (0,35, $p<0,001$), активним ставленням до майбутнього (0,31, $p<0,001$), активністю стратегій у побудові життєвих завдань (0,44, $p<0,0001$) та цілісністю бачення життєвих планів (0,43, $p<0,0001$).

Рис. 2 Кореляційні плеяди показників інструментальних цінностей та життєвих завдань особистості студентів.

Цінність вихованості негативно корелює із вираженістю стратегій у постановці життєвих завдань ($-0,51$, $p<0,0001$).

Цінність незалежності у студентів позитивно корелює із спрямованістю на самореалізацію у сфері навчання та роботи

(0,26, $p < 0,01$) та цілісністю у побудові життєвих завдань (0,32, $p < 0,001$).

Цінність освіченості негативно корелює у спрямованості на самореалізацію у сфері дружби (-0,39, $p < 0,0001$) та позитивно – із активністю у постановці життєвих завдань (0,34, $p < 0,001$).

Цінність відповідальності має низку парадоксальних зв'язків із здатностями до постановки життєвих завдань: негативні кореляції із ставленням до майбутнього (-0,40, $p < 0,0001$), стійкістю (-0,45, $p < 0,0001$), цілісністю (-0,43, $p < 0,0001$) та позитивну кореляцію із активністю (0,39, $p < 0,0001$) у постановці життєвих завдань. Отже, відповідальність має амбівалентне значення у свідомості студентів – з одного боку, вона властива активним студентам, з іншого – студенти, орієнтовані на відповідальність, мають більш дифузне уявлення про власне майбутнє, їх життєві завдання є менш цілісними та стійкими.

Цінність раціональності позитивно корелює із спрямованістю на матеріальне задоволення у постановці життєвих завдань (0,47, $p < 0,0001$).

Цінність сміливості позитивно корелює із здатністю до структурування часу у ціле покладанні (0,47, $p < 0,0001$).

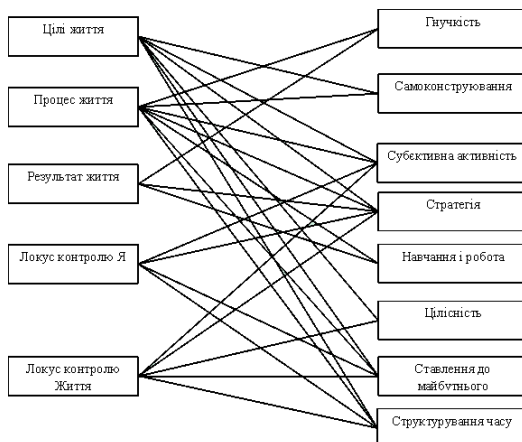
Цінність чесності має низку негативних зв'язків із здатностями до постановки життєвих завдань: у сфері навчання і роботи (-0,39, $p < 0,0001$), структурування часу (-0,60, $p < 0,0001$), ставлення до майбутнього (-0,45, $p < 0,0001$), наявності стратегій у побудові життєвих планів (-0,52, $p < 0,0001$).

На рисунку 3 показано зв'язки між смисложиттєвими орієнтаціями та життєвими завданнями студентів. Так, цілі життя корелюють із самоконструюванням (0,35, $p < 0,0001$), структуруванням часу (0,39, $p < 0,0001$), ставленням до майбутнього (0,53, $p < 0,0001$), суб'єктивною активністю (0,34, $p < 0,0001$), стратегією (0,38, $p < 0,0001$), цілісністю (0,32, $p < 0,0001$).

Процес життя корелює із самоконструюванням (0,38, $p < 0,0001$), сферою навчання і роботи (0,46, $p < 0,0001$), структуруванням часу (0,52, $p < 0,0001$), ставленням до майбутнього (0,47, $p < 0,0001$), суб'єктивною активністю (0,34, $p < 0,0001$), стратегією (0,54, $p < 0,0001$) та гнучкістю (0,30, $p < 0,0001$).

Результат життя корелює із самоконструюванням (0,41, $p < 0,0001$), сферою навчання і роботи (0,43, $p < 0,0001$), ставленням до майбутнього (0,37, $p < 0,0001$), стратегією (0,37, $p < 0,0001$) та гнучкістю (0,32, $p < 0,0001$).

Локус контролю-Я корелює із самоконструюванням (0,39, $p < 0,0001$), структуруванням часу (0,35, $p < 0,0001$), ставленням до майбутнього (0,56, $p < 0,0001$), суб'єктивною активністю (0,48, $p < 0,0001$), стратегією (0,31, $p < 0,0001$), стійкістю (0,32, $p < 0,0001$).

Рис. 3 Кореляційні плеяди показників смисложиттєвих орієнтацій та життєвих завдань особистості студентів.

Локус контролю-Життя корелює із самоконструюванням (0,39, $p < 0,0001$), структуруванням часу (0,35, $p < 0,0001$), ставленням до майбутнього (0,56, $p < 0,0001$), суб'єктивною активністю (0,48, $p < 0,0001$), стратегією (0,31, $p < 0,0001$), стійкістю (0,32, $p < 0,0001$).

Висновки. У результаті кореляційного аналізу ціннісних та смисложиттєвих орієнтацій із життєвими завданнями було показано низку зв'язків між ними, найбільш значущими серед яких є зв'язок між термінальною цінністю щастя та стійкістю життєвих завдань, високими запитами та цілісністю у постановці життєвих завдань, цілями життя, локусом контролю-Я та ставленням до майбутнього, процесом життя та стратегіями. Найбільш розгалужену систему зв'язків утворюють

інструментальні цінності та особливості життєвих завдань студентів.

Література:

Антоненко Т.Л. (2017). Ціннісно-смилова сфера особистості – фундаментальна основа її духовної безпеки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 3(78). 25-34.

Галян І.М. (2017). Психологія ціннісно-смилової саморегуляції майбутніх педагогів. Дис...д.психол.н....19.00.01. Київ.

Гусаківська С.С. (2014). Психологічні особливості формування ціннісно-смилової сфери майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Дис...к.психол.н....19.00.07. Луцьк.

Леонтьев Д.А. (2000). Тест смысловых ориентации (СЖО). 2-е изд. М.: Смысл.

Самыкина Н. Ю., Серебрякова М.Е. (2007). Динамика ценностно-смысловой сферы личности в процессе наркотизации: монографія. Самара: Универсгрупп.

Северіна Т. (2013). Становлення аксіосфери майбутніх фахівців у вищому педагогічному навчальному закладі. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 7. 198-204.

Помиткін Е. О. (2009) Психологічні закономірності та механізми духовного розвитку дітей та молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук : спец. „Педагогічна та вікова психологія”. Київ.

Почтарева Е.Ю. (2017). Ценностно-смысловая сфера личности: сущность, детерминанты, механизмы развития. *Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология*, 4. 563 – 575.

Шамионов Р. М (2006). Субъектное благополучие и ценностно-смысловые образования личности в профессиональной сфере. Известия Саратовского университета. Т. 6. Сер. Философия. Психология. Педагогика, вып.1/2. 106.

Шапенкова И. П. (2010). Особенности ценностно-смысловой сферы личности учащихся школы искусств: автореф. диссертации на соиск. уч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.13 „Психология развития, акмеология”. Санкт-Петербург.

Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : [наук. моногр.] / [Т. М. Титаренко, О. Г. Злобіна, Л. А. Лепіхова та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 512 с.

Оригінальний рукопис отриманий 10 листопада 2021 року

Стаття прийнята до друку 14 листопада 2021 року